

LIBERALISM, SOCIALISM A KORPORATIVISM.

Povšechně lze říci, že druhá polovina minulého století byla vyplněna zápasem mezi socialismem a liberalismem, který se protáhl i do přítomného věku a zaplnil ještě první desíletí po světové válce. Teprve kolem r. 1929 a po tomto roce si počínají národohospodáři v důsledku rozmachu empirických studií a pod tíhou veliké hospodářské krise uvědomovati, že hospodářský život je něčím značně mnohovětrnějším, než aby jej bylo lze přesně vtěsnati do dvou základních soustav, liberalismu a socialismu. Jsou to leta dozrávajícího poznání, že s čistým liberalismem nebo socialismem nevystačíme ani teoreticky ani po stránce programové. Pokusy o syntese obou směrů, ať se již daly cestou empirickou či spekulativní, vyzněly na prázdno. Z nových směrů pak, stavících se k potřebám dne způsobem namnoze dílčím, zvítězil jediný korporativismus, snad právě pro své celistvé nazírání. Slyšeli jsme sice ještě za poslední krise častokrát zastánce obou základních nauk z minulého století hovořiti jednou o blížícím se vítězství socialismu, jindy opět o brzkém, prý nezbytném „uvolňování“ hospodářství, byly to však, jak se zdá, labutí zpěvy obou ismů, pokud jde o čistou formu jejich.

Jestliže liberalistická ideologie ve své moderní formě přežila značně liberalism-skutečnost, schází socialistická ideologie na svou ne-duživost; dala však snad podnět k sociálnímu reformismu, trvajícímu několik desetiletí dříve, než došlo k plnému uskutečnění socialismem doporučovaného a předvídaného systému. Jeho dědictvím jsou leta pronikavého sociálně politického zákonodárství a nespočetných pokusů o zásahy do hospodářského dění, vyznačujících se nikterak ne-skrývanými sympatiemi k podnikání kooperativnímu (družstevnímu) a kolektivnímu (veřejnému).

Vedle těchto, z valné části nezdařených pokusů nacházíme v po-zůstalosti socialismu i určité neblahé následky sociálně-psychické, projevující se zejména svalováním odpovědnosti za hospodářský osud jedince na stát a veřejné svazky a útekem od podnikání, vyžadujícího nejen četných investic hmotných, nýbrž i mravních. Není divu, že za dnešního myšlenkového kvašení, ovlivněného také pohledem na po-litickou situaci, je tak veliká pozornost věnována nauce, která si oso-buje nástupnictví po liberalismu i socialismu, slibujíc napravit jejich

nedostatky či slabiny. A v téže souvislosti jsou opětne podrobovány živé kritice obě nauky předchozí; znova je přezkoumáván vztah jednotlivce k celku, hospodářství k politice a řada jiných relací, o kterých lze tak snadno abstraktně a povrchně uvažovati.

Je znova připomínáno, že h o s p o d á ř s k ý l i b e r a l i s m má své kořeny v individualismu, v jehož znamení se udála Veliká revoluce 1789; že v něm stojí v popředí jednotlivec, důležitější než celek, ba i než sám stát, který je tu vlastně jen proto, aby zaručil jedinci náležitou ochranu před zevními útoky na jeho život, tělesnou integritu a majetek. Korelátum této ochrany je určité minimum povinností, bez nichž by nebyla možná; jsou to však povinnosti srovnatelné s individuální svobodou.

A slyšíme další výtky: Teoreticky vládne za této soustavy svobody v demokraticko-individualistickém státu většina, ve skutečnosti však spíše jde o oligarchii, umožněnou systémem politických stran. Demokracie se svou smluvní, majetkovou i podnikatelskou svobodou byla zvláště příznivou půdou k tomu, aby se v ní mohli zmocňovati vlády zdatní a chytří jedinci, kteří měli po ruce dostatečné finanční prostředky. Kterákoli politická strana byla ochotna nabídnouti jim za výhodných podmínek k dosažení cíle své služby.

A dále: Přirozená nerovnost jedinců byla liberalismu skutečností, která se projevovala v technické i společenské dělbě práce. Nad hospodářskou a sociální nerovností, k níž vedla, liberalism se příliš neznepokojoval, připouštěje toliko určité sociální reformy, nebrzdící příliš akční volnost jedince. Tyto poměry byly jak socialismem, tak i korporativismem zjednodušeny, a tvrzeno, že občané jsou rozděleni na dvě skupiny: utlačující a utlačované. Opravdu by bylo možné hovořiti o takové situaci jenom v určitém období na počátku minulého století, v době „Frühkapitalismu“, stěží v době pozdější a rozhodně již ne v době poválečné, vyznačující se neobyčejným rozvojem pracovního, sociálně pojišťovacího a ochranného práva.

Správnější je soud, podle něhož státoprávním ideálem liberálů bylo, aby omezil stát své zásahy do hospodářského dění na minimum a spokojil se toliko jakousi funkcí policejní. Čistý liberalistický stát, který však prakticky v posledních letech nikde již neexistoval, měl za úkol pečovati jen o ochranu nejdůležitějších statků a ostatních věcí si neměl v zásadě všimati. Neměl organisovati hospodářství, ani seskupovati občany podle druhu jejich činnosti. Jakákoliv ekonomická organisace by odporovala nejen povaze státu, nýbrž namnoze i jeho demokratické ústavě. Nezáleží na tom, že demokratické ústavy byly v posledních letech po této stránce porušovány.

Hospodářskou formou liberalismu byl k a p i t a l i s m, jehož pružinou bylo úsilí o dosažení největšího osobního prospěchu, podnikatelského zisku. Tomuto režimu je pozdějšími doktrínami m. j. vytýkáno, že se v něm nevyrábí zboží za tím účelem, aby byla kryta potřeba určité oblasti anebo kategorie obyvatelstva, nýbrž výhradně anebo převážně z toho důvodu, aby výsledek hospodářské činnosti vynesl co nejvíce podnikateli (princip maximálního výnosu).

Pokud měla hospodářská výbojnost evropských národů volný ventil v podobě vývozu do zemědělských, dosud neindustrialisovaných

států, krise nedosahovaly svými účinky na zaměstnanost dělnictva příliš velkých rozměrů, a pokud ještě dělnictvo nenabývalo podstatného živu na zákonodárství a správu, mohlo se dařiti, byť s přibývajícými korekturami, i čistému liberalismu, který varoval dlouhá desetiletí stát před hospodářským intervencionismem a doporučoval věřiti v demokratickou soustavu.

Jakmile se změnil sociologický rámec, přestal se pro hospodářství hoditi čistý liberalism, jakkoli si osoboval nárok na absolutní platnost. Hospodářství v evropských státech se dostalo do krise, ze které nemůže vyjít tím způsobem, že bude státem ponecháno samo sobě. Průmyslový systém evropských států, zakládajících své bohatství na vývozu, se dočasně ocitl ve slepé uličce v okamžiku, kdy se zahraniční trhy počínají uzavíratí cizímu dovozu — ať proto, že kupní síla odběratelských zemí pro odbytné obtíže jejich výrobků klesla, či proto, že dělají záměrnou politiku vlastní industrialisace a soběstačnosti.

Dokud se hospodářský život vyvíjel samovolně bez obtíží, nebylo ani změn v politických soustavách. Když se však objevily nesnáze a nabyly určité síly, demokracie mizí anebo se mění, jak ukazuje příklad chudé Italie, postavené před obtížný úkol poskytnouti na malém území obživu velkému počtu obyvatelů. A zakrátko po Italii následuje Německo (nepřihlížíme-li k býv. Rakousku a Portugalsku) a nyní jsou na řadě — ochuzené české země.

V několika málo letech byly evropské státy postaveny před takové organizační úkoly, že se brzy ukázalo, že jich nemohou zdolati v rámci své dosavadní pravomoci. V mezinárodním obchodu není již možné ponechatí péči o čilou směnu na bedrách jednotlivce, který v ostrém větru obchodní soutěže neznamená nic, leč jako článek většího celku, který na sebe nutně strhuje dřívější jedincovu expansivnost, k jeho prospěchu sjednává úpravu cel, kontingenty, clearingy a pod. Podnikatel, který byl vždy nepřitelem státních zásahů, dožaduje se sám pomoci, vývozních premií a jiných zařízení. Stát může pomoci, ale jen za cenu omezení oněch svobod, které ještě nedávno byly považovány — s výjimkou válečného stavu — za posvátné.

Otázka vývozu je patrně primérní hospodářskou nesnází, která má na svědomí konečné vyúčtování s čistým liberalismem; není však jedinou. Obdobu toho, co se odehrává v hospodářském styku mezi národy, které se chtějí sobě vyrovnati aktivitou obchodní bilance, můžeme pozorovati i uvnitř hranic kulturně pokročilejších států. Jejich občané utíkají od ručních, méně příjemných a hůře placených prací venkovských k výhodnějšímu zaměstnání v městě a v průmyslu nebo obchodu či v úřadech. K tomuto jevu liberalisticky lhostejný stát by nutně dospěl v krátké době do situace, z níž by snad ani nebylo východiska.

Mnoho okolností nasvědčuje tomu, že nové poměry si vyžadují přeorientace hospodářské politiky ve směru většího dbání potřeb celku než jednotlivce. V sázce je osud širokých vrstev a národního celku. Jak by mohl tomuto dobovému požadavku vyhověti čistý liberalism, tak lhostejný v otázce národní solidarity, tak kosmopolitický při svém nazírání na úkoly mezinárodního obchodu?

Stejně se nehodí pro dnešní hospodářskou politiku ani socialism.

Socialism ovšem vznikl jako reakce na výstřelky čistého liberalismu; nestaví se lhostejně k hospodářské činnosti jedinců, kterou chce co nejvíce ovlivnit; slouží určitým ideám; jde za svými cíli a usiluje o reorganizaci hospodářství.

Socialism již nevidí jedince, nýbrž jejich souhrn, dělnickou třídu, „vykořisťovanou držitelí výrobních prostředků“. Stát není v očích socialistů toliko policejním zařízením, nýbrž útvarem, který umožňuje silným jedincům hospodářskou nadvládu nad širokými vrstvami dělného lidu. Proto socialisté usilují o ovládnutí státu a přizpůsobení jeho politiky zájmům dělné třídy. Podkladem tohoto úsilí je metafysické zbožnění zaměstnaneckého poměru a naprosté zneuznání tvůrčího významu podnikatelské činnosti, na kterou hledí socialism s důsledným opovržením.

Zvláštního vyhranění dosáhla socialistická nauka v komunismu, který se rovněž pokouší o dalekosáhlou organizaci hospodářství. Komunistický stát nezná téměř vůbec jednotlivce, vůči kterému je naprosto svrchovaným zařízením. Podobně jako v liberalismu je to stát centralistický, který se nedělí o hospodářskou moc s žádnou jinou kolektivitou. Má bezmeznou pravomoc organizovati hospodářský život, může komunistický stát snadno zabřísti do libovůle anebo aspoň do experimentů krajně nežádoucích.

Vládnouti má proletariát, ale jeho diktatura — jako vůbec žádná hromadná diktatura — není technicky proveditelná resp. vyúsťuje nutně v anarchii, takže nakonec v praxi dochází k diktatuře jedince nebo několika silných osob.

Svoboda smluvní, majetková a podnikání je suspendována. Že takový stav je neudržitelný trvale, ukázal dobře příklad Ruska, kde rovněž selhalo v praxi komunistické nedbání přirozených rozdílů mezi jedinci a přirozených základů lidské povahy.

Znova je třeba pozastaviti, že socialism je naukou třídní, sledující toliko prospěch dělnické třídy, již má být třída výrobců obětována. Společenského celku a jeho potřeb komunismus ani socialismus neuznává, po případě jej považuje za výmysl, určený k obluzení dělnické třídy. Hlásá třídní boj dělnictva proti podnikatelům, čině jejich práci odiósní. Tím, zbavováním jedinců vlastnictví výrobních prostředků a možnosti nabytí pozemkového majetku, přesahujícího určitou míru, zahazuje socialism hlavní pružinu intenzivnější lidské činnosti na poli hospodářském.

Socialism i komunism vidí potřeby doby, vidí také strukturní změny ve světovém hospodářství a snaží se z nich vyvoditi hospodářsko-politické důsledky, ale volí k tomu, jak správně zdůrazňuje Manoïlesco, prostředky, jejichž účinky jsou krajně nehospodárné, ne-li protisociální. Co je platno odstranění soukromého vlastnictví výrobních prostředků a jeho nahrazení kolektivním vlastnictvím, dochází-li potom k podvýrobě, drahotě zboží a podobným nežádoucím zjevům, které by v soukromopodnikatelském (liberalistickém) systému byly vyloučeny?

I kdybychom připustili, že socialism správně nazírá na dnešní nesnáze, nezmění se tím nic na faktu, že vychází z naprosto nesprávných individuálně-psychologických předpokladů tím, že potlačuje soukromé vlastnictví a individuální iniciativu.

Ve své radikální komunistické formě je socialism ideologií nenávisti, neschopnou přispěti ke konstruktivní organizaci společnosti, což můžeme nejlépe vyčístí ze spisů Leninových.

Vedle těchto převážně hospodářských příčin přispěly k zdiskreditování liberalismu i socialismu ještě některé okolnosti jiné.

V ohledu politickém vedl ustavičný zápas mezi novoliberalismem a novosocialismem k neklidu uvnitř státu, v nichž jedna skupina usilovala o různé zásahy do hospodářství, kdežto strana druhá zpravidla tyto snahy vytrvale potírala.

Za závažnou okolnost považujeme i to, že liberalism i socialism měl neúspěch, pokud se měl státí světovým názorem většího počtu osob, jednak pro svůj materialism, jednak pro svůj atomism. Lid, toužící spontánně po jakémisi duchovním vedení, po uceleném světovém názoru, po jakési živé, přesvědčivé synthesi novodobých směrů, nebyl uspokojen ani socialismem ani liberalismem, naukami kladoucími tak neúměrnou váhu na působnost hospodářského činitele.

Tím větší pozornost je dnes upínána k ideám stavovským, které uchvacují mysle z mnoha příčin.

Stavovství sice vychází z rozboru hospodářských a sociálních poměrů dneška, nevšimá si však jenom hospodářství, nýbrž přihlíží i k ostatním složkám kultury a k duchovním potřebám složité psychy moderního člověka, znaveného planým, bezobsažným a v praxi selhavším materialismem. Chce jej vysvoboditi z hospodářských nesnází, aniž mu upírá právo na zařízení, na nichž lpí, t. j. vlastnictví, svobodu a rodinu, a současně mu nabízí poměrně ucelený světový názor, umožňující jak volnost myšlení, tak i nový, vroucnější vztah ke křesťanskému Bohu.

Intelektuály vábí stavovství svým časovým, místním a vývojovým relativismem, svou nedogmaticností a pružností, kterýmiž vlastnostmi se tak příznivě odlišuje od nauk předchozích.

Stavovství není korporativisty vydáváno za víc než je, totiž jen za doktrinu, které má být použito pouze pro přítomné hospodářské, sociální a kulturní poměry, jako se snad hodil pro první polovinu minulého století liberalismus. Vedle toho má být korporativism chápán i místně relativisticky. Je po výtce souhrnem zásad, které mohou být v praxi přizpůsobeny rozmanitým konkrétním poměrům. *)

Korporativism popírá ideu společenské smlouvy (Rousseau); podle něho člověk nebyl před společností schopen uzavřítí smlouvu o státu, nýbrž společnost je historickou i psychologickou skuteč-

*) To ovšem neplatí pro názory O. Spanna, který pojímá stavovství značně dogmaticky.

ností, úzce souvisící s existencí jedince (Manoïlesco). Mezi jedincem a společností neexistuje jednostranná, nýbrž funkční závislost (obojí na sebe vzájemně působí).

Ve stavovské soustavě se společnost dělí podle zásady dělby práce na skupiny osob, plnících tytéž úkoly neboli (v korporativní terminologii) funkce. Tyto skupiny jsou nazývány korporacemi (stavy) a vyskytují se všude, kde nestejnorodá společnost vyšla z původního jednoduchého stadia.

Korporace jsou toliko prostředky k dosažení vyšších, celonárodních cílů, stejně jako stát, kterému jsou podřaděny a který neslouží jednotlivci, nýbrž vyšším cílům.

Národní společnost uvnitř stavovského státu je prolnuta jednotným ideálem, společným všem údům. Ale to neznamená, že by se v ní jednotlivec ztrácel. Pokud plní svou funkci, zaměřenou k vyššímu národnímu a státnímu účelu, počítá se s ním. Vedle práv má však i povinnosti, které stát za účelem dosažení svého cíle (co je tímto cílem?) na něm požaduje. Nejzazším projevem této nauky je ztotožnění jednotlivce se státem (U. Spirito), které jde arci již velmi daleko. Běžnější je mínění, podle kterého nahrazuje korporativism dřívější antithesi jedince a státu jich synthesí (Arias) a podřadující jednotlivce státu (Manoïlesco).

Stavovství je tedy naukou o funkční organizaci národa. Orgány, povolané k výkonu jednotlivých funkcí, ve svém složení různorodé korporace, nemají nic společného se zájmovými organizacemi předchozího údobí. Odtud by také nebylo zavedení stavovské soustavy nastolením volebního režimu, majícího za základ rozeskupení obyvatelstva podle povolání.

Viděli jsme, že demokratický stát (ať liberalistický či socialistický) byl nutně centralistický. Stavovství předvídá stát decentristický, silně posilující autonomii funkčních celků. V korporativním státě má být i moc normotvorná delegována na korporace, jimž má být umožněno usnášeti se na předpisech, nutných k výkonu funkce stavu. Tato pravomoc by nepramenila z počtu osob v korporaci, nýbrž toliko a výhradně z funkce korporace, jedinci nadřaděné (funkční právo). Tím ještě nemá být řečeno, že se tímto způsobem vyvíjejí ústavní poměry v Itálii a Říši, neboť je to pouze zbožným přáním stavovské ideologie.

Rovnováha mezi celkem a jedincem, nahrazující ve stavovství liberalisticko-socialistický atomismus, nese s sebou jako naprostý důsledek odstranění třídního boje, neslučitelného s funkčním pojetím společnosti. Ten je nahrazen účelnou spoluprací mezi zaměstnanci a zaměstnavateli v jednotlivých korporacích.

Na místo rovnosti, doporučované liberalismem, nastupuje spravedlnost, na místo svobody podnikání organizace, která v sobě zahrnuje uskutečnění ideje řádu, jednoty, funkce a hierarchie. K vlastnictví a smluvní svobodě nezaujímá stavovství tak vyhraněného stanoviska jako předchozí nauky, neboť na obě tato zařízení nazírá pragmaticky, t. j. od případu k případu určuje, co a jak.

Jestliže jsme nazvali socialism reakcí na liberalism, můžeme nazvat stavovství reakcí na obé. Ale mnoho z toho, co je korporativismem vytýkáno hospodářskému režimu posledních desíletí, je ukvapené, nepřesné a nepodložené dosti trpělivým rozbořem skutečných poměrů. To je ostatně úděl většiny sociálních teorií, snažících se zjednodušiti pohled na spletitou skutečnost a domnívajících se, že anticipují budoucí vývoj společnosti.

Zvláště v posledních letech se při rozmanitých příležitostech ukazovalo, jak jsou přirozené náskoky osob hospodářsky dobře situovaných soustavně zeslabovány množícími se předpisy pracovního práva, jehož intence byly podnikání často nepřátelské. Jím byla smluvní svoboda — aspoň pokud jde o uzavírání pracovních smluv — a dále i disposiční moc nad podnikem značně omezena.

Pocit nejistoty hlavně ručních pracovníků, vytýkaný socialismem i korporativismem, byl postupně mírněn důmyslnými soustavami sociálního pojištění, gentským systémem a podporami v nezaměstnanosti.

Neradostnost práce byla vyvažována zkracováním pracovní doby a vzrůstající přístupností různých příjemností života (dělnický sport, táboření, bio, radio), domnělá nezakotvenost dělníkova ve společnosti může být vyvrácena poukazem na rozvětvené odborové hnutí a družstevnictví a pod.

Zkrátka, čteme-li hospodářské odůvodnění korporativismu, spojené s rozbořem liberalismu nebo socialismu, právem se nám může zdát — ačli si neoddelíme silnou demarkační čarou ideologii od skutečnosti — že si korporativism skoro vůbec nepovšiml anebo velmi povrchně skutečných poměrů v první třetině století, resp. je studoval převážně z prací teoretiků.

Z toho vyvozujeme, že i s korporativní ideologií přes všechny její přednosti musíme nakládati opatrně, a v první řadě se vyvarovati nekritického jejího použití v hospodářské politice.

Nenapsali jsme tyto řádky v úmyslu, abychom stavovskou myšlenku znehodnotili. Naopak; chceme přispěti k tomu, aby z ní mohlo být vytěženo vše, co je na ní správné.

Události z r. 1938 ovlivnily naši hospodářskou a sociální politiku a naše hospodářské myšlení, které je dnes eklektičtější než kdy jindy a nadto pod vlivem různých proudů, jejichž správnost je někdy víc než pochybná. Nové národohospodářské názory nepředstavují ani zdaleka jednotné, ucelené soustavy, zato mnoho protiv, nedomyšleností a nedůsledností. A v této neujasněné době chybí zatím jednotná, opravdu vědecká kritéria pro hodnocení spousty reformních návrhů, za kterými se nejednou mohou skrývat i dosti průhledné zájmy osobní anebo ctižádostivé tužby polovzdělaných diletantů. V důsledku toho většina hospodářských opatření má vysloveně empirickou povahu, aniž si to plně uvědomujeme.

Může být východiskem z této názorové nejednotnosti korporativism?

Odpověď na tuto otázku vyznívá v našich směrodatných kruzích v zásadě kladně, avšak s pochopitelnými výhradami. Jenom v rukou hluboce vzdělaných odborníků, nevzdálených hospodářské empirie a nepojímajících novou nauku dogmaticky, se může stát korporativism nástrojem k dosažení toho, čeho máme nejvíce zapotřebí: hospodářské a snad i jiné kulturní organisace, schopné vytrvati při nejmenším několik desíletí a zabezpečiti tak klidný hospodářský vývoj národa.

Nelze při tom přehlížeti ani základní povahy stavovské ideologie, která ve velmi definitivní formulaci, podané Manoïlescem, je v podstatě naukou teleologickou.*) Zkoumá nejprve hospodářské účely (cíle), jimiž mají být požadavek národní solidarity, organisace hospodářství, míru a mezinárodní spolupráce a posléze „dekapitalisace“ (zmírnění režimu velkoprůmyslu), a teprve pak hledá cesty, vedoucí k těmto účelům.

Již formulací účelů se liší korporativism od liberalismu i socialismu. Liberalismu šlo valně o blahobyť národů, socialismu o prosperitu toliko jedné, dělnické třídy. Korporativism se snaží opravit nepřesnost liberalismu i jednostrannost socialismu. Liberalism i socialism byly naukami spíše mezinárodními, korporativism svým obsahem a relativismem dává přednost národnímu. Důležitost organisace v hospodářství, stěžejní stavovské zásady, liberalism ještě podceňuje, a stejně tak neuvědomuje si jí jasně ani socialism. Teprve pozdější revisionism (Hendrik de Man), který však má s marxismem málo společných rysů, ji počíná vyzdvihovati. Opačné je také stanovisko socialismu k industrialismu. Socialism vítá jaksi škodolibě jeho přemíru, neboť v něm spatřuje předzvěst přicházející nové soustavy, korporativism tuto přemíru zatracuje, ponevadž mu přičítá na vrub krizi mezinárodní výměny statků, neprobíhající ani zdaleka podle liberály předpokládaného mechanismu.

Korporativism je na rozdíl od obou předchozích nauk voluntaristický. Kdežto Adam Smith klade váhu na samočinnost hospodářských zařízení a nazírá na ni optimisticky, je Karel Marx přesvědčen, že v hospodářském a sociálním vývoji posledních staletí se uplatňuje touha měšťanstva po rozbití překážek domnělé svobody, kterou nahradí více méně deterministicky ovládnutí prostředků výroby proletariátem. Korporativisté se domnívají méně, že vývoj spěje samočinně ke stavovství, snaží se však do něho zasáhnouti a ovlivniti jej racionálními úpravami.

Ale i korporativní teorie má nevýhodu nauk dřívějších. Jako každá teorie selhává nutně tam, kde se na ni obracíme s žádostí o odpověď na otázky příliš konkrétní. Stavovští teoretikové nám mohou toliko pověděti něco o základních směrnících pro opatření, jež zamýšlíme uskutečniti: jejich skutečné provedení musí být ponechána možnost odchýliti se podle potřeby třeba i od těchto směrnic.

Stavovství dále předpokládá i určitým způsobem disponovaného lidského činitele, stejně jako socialism a liberalism. A zde nesmíme

*) Stejně i u Spanna.

zapomenouti na poučku Maxe Webra o „všedním dni“, který nadchází po každé velké změně a znamená návrat k starým vyjezděným kolejím, neboť taková je lidská přirozenost. Hovoříme-li o krásné stavovské ideologii, schopné podepřít touženou integraci našeho národa i na jiných polích než hospodářském, nemůžeme zapomínati na jeho vlastní duši, která — přes všechny sebe čtenější zevní projevy, hovořící o opaku — nebyla za několik málo měsíců schopna vstřebati i v menší míře zásady funkční morálky a — nebudme pokrytci — žije stále ještě převážně životem nenávratně minulých let.

Dr. FRANT. POTUŽIL

O ORGANISACI VÝZKUMNICTVÍ.

Je naléhavě třeba

organisovati výzkumnictví.

Na II. národní hospodářské konferenci v Praze, konané dne 11. února 1939, předložil jsem v komisi II. odbor 4 návrh, aby u nás bylo co nejrychleji přikročeno k organisaci výzkumnictví, a doložil, že nesmíme si již dovoliti takové nehospodárnosti, abychom odkládali vyřízení této věci. Zpráva, kterou jsem návrh odůvodňoval, m. j. pravila:

„V poslední době uznává se stále více, že je nezbytně nutno, abychom také u nás organisovali průmyslové výzkumnictví. Bude totiž třeba využití všech dostupných zdrojů ke zvýšení naší hospodářské síly a nebudeme si smět dovolovati toho přepychu, aby nám byly lhostejné ztráty a opoždování se, jež nastávají nezbytně všude tam, kde průmyslové výzkumnictví organisováno není. Zejména pak bude nutno učiniti vše, aby mohly být tvořeny nové hodnoty, neboť rozdělování toho bochníku chleba, jež dosud máme, na jiné díly než nyní, neznamená žádné řešení hospodářských obtíží.

Právě výzkumnictví a především průmyslové výzkumnictví představuje činnost v tomto smyslu zvláště významnou. Vždyť nejen že pomáhá k lepšímu využití domácích surovin, nýbrž také přispívá ke zlepšení výrobků a nahrazování zahraničního zboží naším — zde i na zahraničních trzích. Mimo to však právě výzkumnictví to jest, jehož zásluhou vznikají také celé nové výrobní obory.

Máme u nás celou řadu ústavů a laboratoří nejen zkušebních, nýbrž i výzkumných, ať již státních nebo soukromých. Valná jich část je na vysokých školách anebo při velkých průmyslových podnicích.

V cizině poznalo se již dávno, že je velikou výhodou, když veškerá výzkumná práce má své ústředí, když se opírá na jedné straně o svazy průmyslu a na druhé pak o odborníky z ústavů a laboratoří. Nejde o to, aby bylo vnikáno do obchodních tajemství podniků, anebo aby svoboda vědeckého podnikání byla obmezena, nýbrž má se jen vyloučiti zbytečné opakování práce, spíše věnovati peněžní prostředky na řešení úkolů naléhavějších a přispěti ke vzájemnému styku a spolupráci nejenom mezi odbornými pracovníky těchže i různých